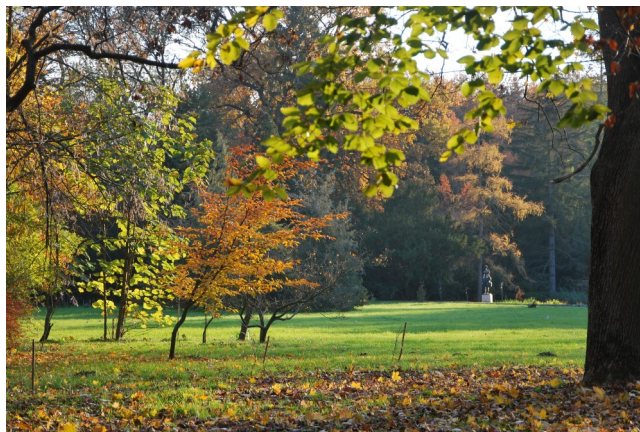

Séta a dendrológiai gyűjteményben

A fák, cserjék gyűjteménye mind kiterjedésben, mind taxon (faj, fajta, változat) számában a leghangsúlyosabb botanikus kertünkben. Mindezen növények megismerésére jó pár botanikus kerti sétát kell szánjunk. Megpróbáljuk a legfontosabb növények kiemelésével bejárni a több mint 20 hektáron elterülő gyűjteményt. A sétát helyszínek szerint tagoljuk.

A bejáratól a főúton a kastélyig...

A bejárat épületek karéjában a Rózsakert látható, benne a Kordes & Söhne világcég nagyszerű rózsafajtái pompáznak, hosszú őszi másodvirágzással is megörvendeztetve az idelátogatót. A Rózsakert sok ritka növénynek is helyet ad: itt díszlik többek közt a lombfakadás előtt porcelánfehér illatos virágokkal zsúfolt júlan liliomfa, a formózai álciprus, a szagos boróka, a krétai juhar, a hegyi júdásfa, a gyémántluc vagy a pompás pajzsoslonc. Kora tavasszal a kínaiak kedvencének, a mejhüának vagy kínai kajszinak (*Prunus mume*) illatos virágait is élvezhetjük a közelben.

Az információs térképtől a kastélyig terjedő terület a kert legidősebb része. Az út egyik oldalán a hajdani jégvermek árnyékolására ültetett tiszafa és puszpáng állomány húzódik. Közöttük áll a kert legmagasabb fája (40 m), egy XIX. század első felében ültetett numídiai jegenyefenyő (*Abies numidica*). A másik oldalt százados hatalmas nyugati ostorfák, magyar kőrisek, kocsányos tölgyek uralják. A közelükben különleges vadgesztenyék (bokrétafák) növekednek, amelyek Európa szerte csak gyűjteményes kertekben láthatók. A mérsékelt égövön tartható hársfajok és fajták nagy része megtalálható az ezen a területen eltelepített hársgyűjteményben. Csillagos-som fajták (*Cornus kousa*), érdekes juharfajok fajtái és a ritka tölgyek nagy száma jellemzi még a kertnek ezt a területét. Továbbhaladva a kastély közelében lévő parcellákban helyezkedik el a nemzetközi mércével mérve is kiemelkedően gazdag bangita (*Viburnum*) gyűjtemény. Az épület közelében mindenképpen megemléltendő egy hatalmas koronájú, 30 m magas közönséges platán (*Platanus acerifolia*), egy különlegesen terebélyes, vén feketedió (*Juglans nigra*). Közeliükben csodálhatjuk meg a kanadai cukorjuhar (*Acer saccharum*) őszi lángoló szín pompáját.

A „kastély” terasz két oldalán, a nehézszagú borókák (*Juniperus sabina*), az épület mögött sudár törzsű, különleges, lombhullató fenyőféle, egy kínai ősfenyő (*Metasequoia glyptostroboides*) tornyosodik. Sokáig kihaltak vélték a fajt, mert csak fossziliákból ismerte a tudomány, mígnem Kínában 1941-ben rábukkantak néhány élő egyedére. Ez kontinensünk egyik legöregebb példánya. A Népi Kína különleges ajándékként küldte a baráti magyar népek a háború után. Ragyogó őszi lombszínre és gömbölyű toboza értékes dísznövényé teszi.

... a kastélytól élénk táru a Nagy-rét és környéke...

Termetes tölgyek, kislevelű és nagylevelű hársak, pagodafák, egy óriási fehér nyár sorakoznak itt többek közt. Tavaszki kihajtáskor a vöröslevelű juharoknak (*Acer platanoides* 'Schwedleri'), vérbükköknek (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') és aranybükköknek (*Fagus sylvatica* 'Zlatia') köszönhetően még változatosabb a látvány. A tisztáson tekintélyes, ágas-bogas platánfa óriások magános példányai állnak. Közeliükben négy fiatalabb libanoni cédrus alkotta csoport látszik. A Vigyázó-emlékkő közelében szomorúbükk (*Fagus sylvatica* 'Pendula') és egy oszlopra kapaszkodó keleti fafojtó (*Celastrus orbiculatus*) látható. A Nagy-rét nyugati vége közelében érdekesebb növény az amerikai származású, vaskos ágú vasfa (*Gymnocladus dioica*), nevét onnan kapta, hogy fája nehezebb a víznél. Nagy lapos hüvelytermései rejtette kemény magjait a földfoglaló amerikai pionírok pótkávéként használták. Nem messzi ide az 1960-as évek pusztító szilfavészét rejtélyes módon túlélte óriási vénicszil (*Ulmus laevis*) egyenes, vastag törzse tör az égnek.

...tovább a kastélytól a Rendszertani gyűjtemény irányába...

A kastélytól a rendszertani gyűjtemény felé indulva sok érdekes, látványos és ritka növényrel találkozhatunk. A tibeti szeder (*Rubus thibetanus*) hamvas fehér vesszeivel díszít. Nagy foltot alkot az illatos szeder (*Rubus odoratus*), lilásrózsaszín virágai heteken át nyílnak. Tenyeresen karéjos levelei ritkák a nemzetségben. Az amerikai benzoéfa (*Lindera benzoin*) sárga virágai lombfakadás előtt nyílnak, kicsik, de igen illatosak. A ritka kínai mazsolafa (*Hovenia dulcis*) édes, húsos kocsányai ehetőek. Ezen a kertrészen a rózsaszín árnyalataiban pompázik a japán díszcseresznyefajták egy kis ligete is. Az amerikai borsfa (*Zanthoxylum americanum*) a Kelet-Ázsiában honos „szecsuáni borsként” ismert borsfák újvilági rokona. Nagyon korán nyílik az illatos lonc, fűszeres, citromos illatfelhőbe burkolózva. Az út túloldalán az amerikai hársnak arasznyi levelei vannak, míg a szálkáslevelű hárs levelei hosszú fogairól ismerhetők fel. Különleges, pompás, borvörös virágú illatos cserje itt a hibrid fűszercserje (*Calycanthus raulstonii*).

Átellenben a tó felé, beljebb közép-ázsiai fatermetű borókák állnak. Az útkereszteződésnél a sárga őszi lombú és faanyagú amerikai sárgafa (*Cladrastis lutea*) kis csoportja díszlik, a túloldalon ritka méretű, idős törökmogyoró magasodik. A növényrendszertani gyűjtemény közelében érdemes megkeresni a rojtos virágú illatos parolinfát (*Pterostyrax hispida*) és a szeptemberben nyíló hétfüvirág-cserjét (*Heptacodium miconioides*). Itt látható egy kadzura-fa vagy kalácsfa csoport (*Cercidiphyllum japonicum*). Sárgára és vörösre színeződő őszi lombjának mazsolás kalács illata van. A patak híd közelében már január végétől nyitják különleges virágjaikat a kerti varázsmogyoró (*Hamamelis x intermedia*) fajtái. Egy tekintélyes, terebélyes húsos som bokor mellett, a rendszertani gyűjtemény szélén, nyáridőben szebbnél szebb mályvacserje (*Hibiscus syriacus*) fajták pompáznak.

...Nagy-tó és Iker-tavak körbe sétálásával tehetünk egy kitérőt...

A Nagy-tó kisebb szigete a Nyíres-sziget, csúcsáról jó kilátás nyílik a tóra és a Nagy-rétre. Jellemző színfoltja a hosszan lecsüngő vesszejű kínai szomorúfüzek (*Salix babilonica*) csoportja. Érdekes, szokatlan növény itt a törpe vadgesztenye (*Aesculus parviflora*), amely tarackolva terjed, keskeny virágzatai hosszú porzóktól borzasak. A sziget a ritka nyír fajok itt látható gyűjteményéről kapta nevét. A szigetre vezető hídnál Ambrózy-Migazzi István híres Bars megyei kertjében szelektált, keskeny koronájú malonyai tuják (*Thuja occidentalis* 'Malonyana') állnak őrt.

Az egyik szigetről a másikig átsétálva a patak túlsó, bal partján öreg bükkök és tölgyfák sorakoznak, a Nagy-tó vonalában egy szép idős szomorú gyertyán (*Carpinus betulus* 'Pendula'). A patakon átvezető híd közelében kaukázusi szárnyasdiók ágai nyúlnak a víz fölé. A Nagy-tó másik szigete a Sándor-sziget, ide ívelt fahíd vezet. Különbőféle örökzöldek, nagy vadgesztenyék (*Aesculus hippocastanum*), házi berkenye (*Sorbus domestica*) tenyésznek itt. A Romos szigetre hatalmas fák (platánok, magyar kőrisek, bükkök, gyertyánok, égerek) koronája borul. Legjellegzetesebbek azonban a kaukázusi szárnyasdiók (*Pterocarya fraxinifolia*), amelyek a parton sorakoznak, koronájuk messze a víztükör fölé nyúlik. A sziget öreg fái közül ritkának számít egy szeldeltlevelű bükk (*Fagus sylvatica* 'Laciniata') és egy teltvirágú bokrétafa (*Aesculus hippocastanum* 'Baumannii'). Árnyékos, nyirkos helyet kedvelő cserjék egész sora lett ide telepítve. Az Iker-tavak hídjánál áll a kert egyik nevezetes fája egy hatalmas lombhullató amerikai mocsárciprus (*Taxodium distichum*). Régi kastélyparkokban ugyan nem ritka, de ennek a rátóti példánynak különlegesen sok légzőgyökere fejlődött. A tó Nagy-rét felőli oldalán figyelemre méltó növények zöldellnek, a nyugati gombocserje (*Cephalanthus occidentalis*) -amely a kávé rokona-, a zöld virágú, amerikai, hegyeslevelű liliumfa (*Magnolia acuminata*) és a kékes lombú, szívlevelű éger (*Alnus cordata*). A tó üvegházak felőli kanyarulatában pedig a hófehéren virágzó kobusi lilomfa (*Magnolia kobus*) virít.

... ezután a dombra kapaszkodunk a „Barackos” oldalban...

A Sződ-Rákos patak bal partja fölé a kerten belül homokdombok magasodnak. A két világháború között, amikor egy időre egy ügyvéd család birtokába került a kert, a lejtők egy részéről kitermelték a fákat, és tüzelőként hasznosították, óriási kárt okozva ezzel a történeti kertnek. A területen alma, de főleg kajszibarack ültetvényt létesítettek, innen ered ennek a kertrésznek az elnevezése. A gyümölcsöst az elmúlt évtizedekben fokozatosan alakítottuk át gyűjteményes kertté, ami mára a Nemzeti Botanikus Kert egyik legfontosabb területe: itt helyezkedik el a nagyon jelentős kelet-ázsiai

dendrológiai gyűjtemény nagy része. A Nagykörút osztja ketté a területet és tipizált japán, kínai és koreai részeken haladhatunk keresztül. Csak a körút e rövid szakasza mentén több mint 70 különböző juhar fajt és fajtát telepítettünk. Legismertebb közülük az ujjas juhar (*Acer palmatum*), de se szeri, se száma itt a ritka és érdekes növényeknek. A híd közelében az egyik legszebb őszi lombszínt nyújtó foszlókérgű juhar (*Acer triflorum*) és az igen ritka aprólevelű juhar (*Acer microsieboldianum*) tenyészik. A dombtető felé haladva más lindérák társaságában egy keskenylevelű lindéra (*Lindera angustifolia*) pompázik. Szemben velük a bordás lonc (*Lonicera maackii*) nagyszerű, idős példánya látható. Tavasszal a moszani abélia (*Abelia mosanensis*), ősszel a kései abélia (*Abelia chinensis*) édes illata tölti be a levegőt. A legkorábban nyíló cserjék közt van a szintén erős illatú fehér aranycserje (*Abeliophyllum distichum*). A pompáslonc (*Kolkwitzia amabilis*) bokra májusban élénk rózsaszín ruhát ölt. Nyílásakor a búzcserje (*Oryxa japonica*) kissé kellemetlen erős szagával hívja fel magára figyelmünket. A japán gyertyán (*Carpinus japonica*) keskenylándzsás, sűrű eresetű levelei nagyon mutatósak. A főút mellett van a japán tímárcserje (*Coriaria japonica*), látványos, ötszögű termései mérgezők. Szemben májusban porcelánrózsaszín virágaival és finom illatával már messziről hívogat az illatos bangita (*Viburnum carlesii*). A kínai rojtosfa (*Chionanthus retusus*) fehér virágözönnel kedveskedik az őt felkeresőnek. Felfelé, a balra kanyarodó keskeny út mentén fényes levelű lótszuszilva (*Diospyros lotus*) zöldell, cseresznye nagyságú gyümölcseit Ázsiában fogyasztják. A sziklakert fölött a dombtetőn egy ritka kínai gyertyánszil (*Zelkova schneideriana*) áll, különleges bordó őszi lombszíne van. A tavaszi hangulatot biztosító növények közt fontos szerepet játszanak az ázsiai vadcsereznyék és díszcsereznye fajták (*Prunus*), a hó, a málnafagylalt, a puncs árnyalatait villantva föl az ágak között. A kínai júdásfa (*Cercis chinensis*) idős ágait lombfakadás előtt sűrűn borítják élénkpiros virágai.

A juharok közül még érdemes megfigyelni a foszló kérge miatt összetéveszthetetlen papírkérgű juhart (*Acer griseum*), az ősszel lilarózsaszín lombú nikkó juhart (*Acer maximowiczianum*), a szintén japán szarvas juhart (*Acer diabolicum*) és a sokféle őszi színt adó háromerű juhart (*Acer buergerianum*). Az Észak-Kínában honos császártölgynek (*Quercus dentata*) hatalmas levelei ősszel ragyogó narancsvörösek. A Kelet-Ázsiában elterjedt változó tölgy (*Quercus variabilis*) törzsén vaskos pararéteg képződik. Különlegesen elragadó látvány tejfehér felleveleivel nyíláskor a kínai csillagsom (*Cornus kousa* var. *chinensis*). Tovább, a kísérleti tér bejáratánál őszi színpompájával tűnik fel a tölgylevelű hortenzia (*Hydrangea quercifolia*). Nagy számban képviseltetik magukat ezekben a parcellákban a kecskerágók (*Euonymus planipes*) és pompás virágú vadorgonák (*Syringa*). A világ egyik legfajgazdagabb madárbirs (*Cotoneaster*) gyűjteménye van Vácrátóton, közülük is sokkal lehet a „Barackos” oldalban találkozni.

...felérve a tetőre a Nagykörút felső részén sétálhatunk tovább...

A tarkabarka virágágyásoknak elütő hátteret adnak az örökzöld fenyő- és tujafélék. Rögtön a sarkon az öttűs Dávid-fenyők (*Pinus armandii*) csoportja áll, ágain nagy tobozok csüngnek. Átellenben malonyai tuják (*Thuja occidentalis* 'Malonyana') keskeny, oszlopos példányai sorakoznak. A Nagy-nyiladékon át pompás kilátás nyílik a Nagy-tóra. A Nagy-nyiladék gyepében kora tavasszal ezerszám nyílnak hagymás növények, sáfrányok, vadtulipánok, gyöngyikék (*Crocus*, *Tulipa*, *Muscari*), aljánál áll az óriási makkokat termő libanoni tölgy (*Quercus libani*). Az egynyári ágyásokat változatos nyitvatermő gyűjtemény szegélyezi. Egymástól messzire eső területekről származó, különböző színű és habitusú növények lettek ide telepítve. Szabályos, keskeny koronája van az oszlopos virginiai borókának (*Juniperus virginiana* 'Pseudocupressus'). Sokan a legszebb fenyőnek tartják a himalájai cédrust (*Cedrus deodara*), amelynek kékes tűjű, kecses ágú példánya látható itt. Mellette a Japánban honos, fehér levélfonákú hibatuja (*Thujopsis dolobrata*) koronája sötétlik. A tarkakérgű fenyő (*Pinus bungeana*) törzsén különböző színekben, lapokban válik le a kéreg. Vaskos, húsos tűi vannak az andalúziai jegenyefenyő kékes változatának (*Abies pinsapo* 'Glauca'). Az Észak-Kínában honos kínai feketefenyő (*Pinus tabulaeformis*) vízszintes ágú habitusát sokan ismerhetik a kínai tusrajzokról és selyemfestményekről. A sok örökzöld előterében élénk színfolt az ősszel lángoló narancsvörösre változó szeldeltlevelű ecetfa (*Rhus typhina* 'Laciniata').

Gyűjteményes kertekben igen ritka a lombhullató mandzsu vörösfenyő (*Larix gmelinii* var. *princi-*

pis-rupprechtii), tői aranyárgák, mielőtt ősszel lehullnak. Ez a kertrész igen gazdag elsősorban ázsiai fajokban. A Nagy-nyiladék oldalában ősszel virágzik a hazánkban egyedülálló kései csörgőfa (*Koelreuteria bipinnata*). Érdekes lombhullató fák a körút mentén többek közt a török ámbrafa (*Liquidambar orientalis*), a keleti platán himalájai fajtája (*Platanus orientalis* 'Kashmir'), szemben a kínai barátcserje (*Vitex negundo*). A körúton tovább haladva többféle díszalmafát láthatunk. Tavaszszal a kert aranycserjék (*Forsythia intermedia*) kitűnő fajtáit is megismerhetjük: ilyen a rendkívül dús virágzású 'Lynwood' vagy a különösen óriási virágú 'Beatrix Farrand'. A közelben áll a kert páfrányfenyőiből (*Ginkgo biloba*) kettő, főleg ősszel tűnek fel fénylő aranyárga lombjukkal. A Ferenc-halom (Vigyázó Ferenc nevét őrzi), a kert legmagasabb pontja. Régente egy filagória volt a tetején, ma egy kis pihenő, asztallal, paddal. Környékén öreg fekete- és erdeifenyők (*Pinus nigra*, *P. sylvestris*) magasodnak. Oldalutakon bejárható a Nagy-tóra tekintő, kisebb nyiladékokkal tagolt lejtő (Vigyázó Jozefa nevét őrző Józsa-berek), amely főleg kínai növények sokaságát rejt. Egy grófi időkből megmaradt kőpadon is megpihenhetünk itt. A lejtő lábánál futó Kiskörút mentén megismerkedhetünk a híres kínai lakkszömörccével (lakkfával) (*Toxicodendron vernicifluum*), a tobozszerű terméságazatú festődióval (*Platycarya strobilacea*), a tölcseres koronájú Henry-juharral (*Acer henryi*) vagy a nagy fehér bugákat nyitó amuri orgonával (*Syringa reticulata* ssp. *amurensis*).

... a Sziklás-tó mentén ereszkedünk vissza a tavakhoz...

A Sziklás-tó körül idős, méltóságteljes fák őrködnek. Említésre méltók a Kaukázusból származó keleti lucok (*Picea orientalis*), a sudár közönséges duglászfenyő (*Pseudotsuga menziesii*), az amerikai tulipánfa (*Liriodendron tulipifera*), platánok, kocsányos tölgyek, magyar kőrisek, mézgás égerek, gyertyánok. Ez a terület őrzi leginkább a régi főúri park hangulatát, a sok tiszafa fokozza ezt a hatást. Itt is láthatók ritkább növények, ilyen az ötlevelű akebi (*Akebia quinata*), melynek ágai a felső pihenőnél tekergőznek. Furcsa, lilás virágai különleges látványt nyújtanak. Egy felette futó út mentén, közel a Szerelmesek padjához, amihez malomkövekből készült lépcső vezet, a jerikói lonc (*Lonicera caprifolium*) illataától bódulhatunk el nyílási időben.

A Sziklaalagút bejáratánál érdekes hatású szeldeltlevelű mogyoró (*Corylus avellana* 'Laciniata') áll. Az Iker-tavak irányába terjedő kertrészt megint csak óriási platán- és tölgyfák uralják, de az észak-amerikai fás növények egyik gyűjteményi területe is ez. Olyan kevésbé ismert újvilági fákat láthatunk itt, mint az amerikai komlógyertyán (*Ostrya virginica*), a karolinai gyertyán (*Carpinus caroliniana*), a csőrös mogyoró (*Corylus cornuta*), a csuklyás lonc (*Lonicera involucrata*), a szögletes hajtású kék kőris (*Fraxinus quadrangularis*), a kerekded, karéjos levelű szőlőlevelű juhar (*Acer circinatum*). Feltűnő látvány a pompás virágsom (*Cornus florida*), virágzatait csodálatos nagy fellevelek övezik, ősszel lombja ragyogó vörös.

És innen már ismerős útvonalon juthatunk el a kijárat felé.